

Dyspozycyjne motywy autoewaluacyjne a akuratność samowiedzy

Łukasz Miciuk*

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Instytut Psychologii

0000–0003–1724–5461

STRESZCZENIE

Cel

Niniejsze badanie laboratoryjne było pierwszym mającym na celu ustalenie związków między czterema głównymi dyspozycyjnymi motywami autoewaluacyjnymi (motywami Ja) i akuratnością samowiedzy.

Metoda

W badaniu uczestniczyło 178 osób (89 diad znajomych), a średnia wieku wyniosła 24 lata. Zastosowano Skalę Motywów Ja (Gregg, Hepper, Sedikides) oraz osobowościowy Q-sort QOS (Miciuk).

Wyniki

Akuratność samowiedzy korelowała najsilniej i dodatnio z motywem samopoznania, natomiast autowaloryzacja była negatywnym korelatem akuratności. Analizy powierzchni odpowiedzi (RSA) potwierdziły hipotezy na temat możliwości przewidywania poziomu akuratności samowiedzy na podstawie rozbieżności i zgodności wewnątrz par motywów Ja. Przede wszystkim, akuratność samowiedzy była wyższa u tych badanych, którzy uzyskali niższe wyniki w podskali autowaloryzacji, w porównaniu z wynikami w podskalach mierzących pozostałe trzy motywy Ja. Generalnie, motywy Ja i ich interakcje wyjaśniały łącznie 22% wariancji akuratności samowiedzy.

Konkluzje

Dyspozycyjny motyw autowaloryzacji jest negatywnie związany z akuratnością samowiedzy. Mimo tego, autowaloryzujący się ludzie wciąż mogą osiągać relatywnie wysokie poziomy akuratności, pod warunkiem że motyw autowaloryzacji nie jest u nich silniejszy niż pozostałe trzy motywy Ja. Ogólnie, motywy Ja są ważnymi predyktorami akuratności samowiedzy.

---

* Adres do korespondencji: Łukasz Miciuk, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Instytut Psychologii, ul. Gagarina 39, 87–100 Toruń, Polska, email: miciuk@umk.pl.

Słowa kluczowe: akuratność samowiedzy, zgodność samoopisu i szacowania, autowaloryzacja, autoweryfikacja, samopoznanie, samonaprawa, Q-sort, analiza powierzchni odpowiedzi

WPROWADZENIE

Samowiedza oznacza „świadomość tego, kim jesteśmy, do czego jesteśmy zdolni, i jakie ograniczenia posiadamy” (Strube, 2012, s. 397) i zazwyczaj przybiera formę szeroko pojętych charakterystyk osobowych. Back i Vazire (2012) definiują samowiedzę jako „akuratne i wyrażone bezpośrednio spostrzeżenia na temat osobowych wzorców myślenia, odczuwania i zachowywania się, a także świadomość tego, jak te wzorce są interpretowane przez innych ludzi” (s. 133). Pomiar *akuratności samowiedzy* polega zwykle na zmierzeniu zgodności samoopisu i szacowania (ang. *self-other agreement*), czyli zgodności między przekonaniami na temat własnego Ja bezpośrednio wyrażonymi przez osobę a tym, jak ta osoba jest postrzegana przez innych ludzi (Vazire, Carlson, 2010). *Motywy autoewaluacyjne* (lub po prostu *motywy Ja*) to z kolei regulacyjne procesy motywacyjne, które są szczególnie „istotne dla rozwoju, utrzymywania i modyfikowania przekonań na temat Ja” (Gregg, Hepper, Sedikides, 2011, s. 840). Cztery główne motywy Ja to *autowaloryzacja* (dążenie do pozytywnego postrzegania siebie; Alicke, Sedikides, 2009), *autoweryfikacja* (chęć podtrzymywania posiadanego obrazu własnego Ja; Swann, Rentfrow, Guinn, 2003), *samopoznanie* (motywacja do poznawania szczerzej prawdy na swój temat; Trope, 1986) oraz *samonaprawa* (pragnienie zdobywania informacji przydatnych w procesach samodoskonalenia i stawania się lepszą osobą niż się jest obecnie; Taylor, Neter, Wayment, 1995).

Zarówno akuratność samowiedzy, jak i motywy Ja, mogą być rozpatrywane z dwóch perspektyw: sytuacyjnej i dyspozycyjnej. W pierwszym przypadku zastanawiamy się, „czy ta osoba, w danej sytuacji, ma dobry powód aby akuratnie postrzegać jakiś konkretny aspekt własnego Ja?” (Strube, 2012, s. 398). W drugim przypadku – tak jak w niniejszym artykule – interesują nas różnice indywidualne w zakresie natężenia motywów Ja (Gregg, Hepper, Sedikides, 2011) oraz możliwość przewidywania na ich podstawie ogólnej akuratności samowiedzy.

Z teoretycznego punktu widzenia (Sedikides, Strube, 1997), motywy autoewaluacyjne pełnią ważną rolę w przetwarzaniu, selekcjonowaniu i wartościowaniu informacji związanych z Ja (zob. także: Gregg, Hepper, Sedikides, 2011; Jankowski, 2006). Samopoznanie powinno zapewniać aktualność samowiedzy w wyniku ciągłego monitorowania i poszukiwania diagnostycznych informacji na temat Ja. Autoweryfikacja powinna wzmacniać poznawczy auto-schemat, zawierający zarówno pozytywne, jak i negatywne charakterystyki osobowe. Samonaprawa powinna motywować do uzyskiwania adekwatnych informacji na temat Ja, które wydają się szczególnie przydatne w procesie samodoskonalenia. Natomiast autowaloryzacja powinna się wiązać z tendencyjnością w postrzeganiu własnego Ja, gdyż zwykle przybiera postać promowania siebie i przeceniania swoich zalet lub też zaprzeczania swoim wadom i pomniejszania ich znaczenia (Alicke, Sedikides, 2009). Zatem

choć można powiedzieć, że wszystkie cztery wymienione motywy Ja wiążą się z preferowaniem określonych informacji, to jednak autowaloryzacja jest tym motywem, który w szczególny sposób wiąże się z tendencyjnym przetwarzaniem informacji na temat Ja i sprzyja zniekształconemu postrzeganiu własnej osoby (por. Robins, John, 1997). Według Strube (2012, s. 400), „autowaloryzację i jej wpływ na samowiedzę można utożsamiać z domyślnym stanem systemu Ja, czyli takim gdy nie istnieją żadne ważne powody dla których należałoby się w szczególny sposób zaangażować w procesy autoewaluacyjne”. Być może wynika to z faktu, iż istnieją znaczące korzyści i relatywnie niskie koszty posiadania pozytywnie skrzywionego obrazu siebie w większości codziennych sytuacji, związane między innymi z egoizmem atrybucyjnym, iluzją kontroli i nierealistycznym optymizmem (Kruger, Chan, Roese, 2009; Taylor, Brown, 1988). Nic więc dziwnego, że średnie wyniki uzyskiwane przez badanych w zakresie dyspozycyjnej autowaloryzacji są relatywnie wysokie (Gregg, Hepper, Sedikides, 2011). W tym kontekście jest jednak dość zaskakujące, że mimo tej powszechnej tendencji do autowaloryzowania się, metaanalizy dostarczają dowodów na dość dobry poziom akuratności samowiedzy w różnych badanych próbach (Vazire, Carlson, 2010). Prosty postulat istnienia negatywnego związku między akuratną samowiedzą a autowaloryzacją staje się więc niewystarczający. Być może rozsądniej jest przypuszczać, że niektórym ludziom autowaloryzacja przeszkadza w osiągnięciu akuratnej samowiedzy, a innym zaś nie. Dotychczas nie badano jednak czy (i w jaki sposób) różnice indywidualne w zakresie dyspozycyjnych motywów Ja wiążą się z akuratnością samowiedzy.

Celem niniejszego badania było sprawdzenie możliwości przewidywania ogólnej akuratności samowiedzy na podstawie rozbieżności/zgodności wewnątrz teoretycznie znaczących par motywów autoewaluacyjnych. Pierwsza hipoteza dotyczyła trzech par, z których każdą tworzyły: autowaloryzacja oraz jeden z pozostałych trzech motywów. Postulowano, że wyższy poziom akuratności samowiedzy będą miały osoby cechujące się wyższym poziomem autoweryfikacji, samopoznania i samonaprawy, gdy każdy z tych motywów zestawia się w parze z autowaloryzacją. Autoweryfikacja powinna być u tych osób wyższa od autowaloryzacji aby zapewnić autoschemat zawierający zarówno pozytywne, jak i negatywne charakterystyki osobowe. Samopoznanie powinno być silniejsze od autowaloryzacji aby pragnienie poszukiwania diagnostycznych informacji na temat Ja przewyższało chęć poszukiwania informacji przychylnych. Samonaprawa powinna być wyższa od autowaloryzacji, gdyż preferowanie informacji o możliwościach doskonalenia siebie wydaje się bardziej sprzyjać krytycznemu myśleniu na temat Ja niż preferowanie informacji o tym, w czym już jest się dobrym.

Z powodu wymienionych w poprzednim akapicie funkcji autoweryfikacji, samopoznania i samonaprawy, motywy te powinny, każdy na swój sposób, przyczyniać się do wyższego poziomu akuratności samowiedzy. Druga hipoteza dotyczyła zatem pozostałych trzech par motywów autoewaluacyjnych, z których każdą tworzyły dwa motywy, a zarazem żadnym z nich nie była autowaloryzacja. Postulowano, że wyższe poziomy motywów w ramach każdej takiej pary będą wiązały się z wyższym poziomem akuratności samowiedzy. Dodatkowym celem niniejszego badania było określenie wielkości całkowitej wariacji akuratności samowiedzy wyjaśnionej przez motywy autoewaluacyjne i ich wzajemne powiązania.

METODA

Osoby badane

W badaniu wzięło udział stu siedemdziesięciu ośmiu uczestników (65% kobiet), a konkretnie osiemdziesiąt dziewięć diad, z których każda złożona była z dwóch znających się ze sobą osób w wieku od 18 do 55 lat ($M = 23,99$; $SD = 5,32$). Byli to przyjaciele lub koledzy, którzy deklarowali że dobrze się znają, ale zarazem nie byli dla siebie członkami rodziny ani partnerami romantycznymi. Za udział w badaniu nie otrzymali żadnego wynagrodzenia. Jak wynika z analizy mocy (Faul, Erdfelder, Buchner, Lang, 2009), próba tej wielkości pozwala na wykrycie średnich efektów ($f^2 = 0,15$) z mocą 0,99 oraz małych efektów ($f^2 = 0,04$) z mocą 0,50. Wspomniane efekty odnoszą się do ilości wyjaśnionej wariacji R^2 w analizie regresji wielomianowej (takiej, w której oprócz dwóch głównych predyktorów uwzględnia się również ich kwadraty oraz interakcję między nimi)

Narzędzia pomiarowe

Predyktory: Motywy autoewaluacyjne

Autowaloryzację, autoweryfikację, samopoznanie i samonaprawę mierzono za pomocą Skali Motywów Ja (Gregg, Hepper, Sedikides, 2011) w tłumaczeniu Miciuka i Olesia. Jest to trafne, krótkie i eleganckie narzędzie samoopisowe służące do pomiaru różnic indywidualnych w zakresie motywów autoewaluacyjnych. Każdy motyw jest operacjonalizowany za pomocą dwóch itemów – jeden z nich odnosi się do tego co osoba lubi słyszeć o sobie, a drugi do tego, co osoba chce odkrywać na swój temat (na przykład: „Generalnie LUBIĘ słyszeć, że jestem WSPANIAŁĄ osobą” i „Generalnie CHCĘ odkrywać, jaki/a jestem NAPRAWDĘ”). Każdy item ocenia się na 7-stopniowej skali odpowiedzi (1 = całkowicie się nie zgadzam, 7 = całkowicie się zgadzam).

Zmienna wyjaśniana: Akuratność samowiedzy

Miarą akuratności samowiedzy była zgodność samoopisu i szacowania w QOS, czyli w Q-sorcie zaprojektowanym dla celów określania poziomu obiektywności samowiedzy (Miciuk, 2020), bazującym na Liście Przymiotnikowej ACL (Gough, Heilbrun, 1983). QOS został skonstruowany przy udziale sześciu sędziów kompetentnych, którzy spośród 300 itemów z ACL wybrali takie charakterystyki osobowe, które są szczególnie istotne przy ocenianiu akuratności przekonań na temat Ja (kryteria selekcji itemów obejmowały stopień ujawniania się danej charakterystyki osobowej w interakcjach społecznych oraz jej dostępność dla zewnętrznych obserwatorów). Jeśli item został wybrany przez przynajmniej czterech spośród sześciu sędziów, był włączany do talii Q-sorta, która ostatecznie składała się z 83 przymiotników nazywających różne charakterystyki osobowe (np. „ambitny”, „egoistyczny”, „seksowny”, „dojrzały”, „refleksyjny”, „towarzyski”). Tak jak w typowym Q-sorcie, osoba badana za pomocą QOS jest proszona o przyporządkowanie

(według wskazanego kryterium) wszystkich itemów do stosów o różnej, narzuconej przez badacza pojemności, tak aby powstała w ten sposób kompozycja itemów przypomina rozkład normalny (Block, 2008). Z tego względu sytuacja badania za pomocą QOS wymaga od osoby badanej bardziej wyważonych i przemyślanych decyzji, zwłaszcza w porównaniu z sytuacją badania kwestionariuszami osobowości – w QOS każdy item musi zostać „zważony” (zestawiony i porównany z innymi itemami) przed podjęciem decyzji na którym stosie go umieścić (Miciuk, 2020). Tak jak zaleca Funder ze współpracownikami (Riverside Accuracy Project, 2016), respondenci najpierw rozdzielają wszystkie itemy na trzy stosy: „niecharakterystyczne”, „neutralne” i „charakterystyczne”. Następnie respondenci przyporządkowują wszystkie itemy do dziewięciu kategorii (stosów), od 1 („bardzo niecharakterystyczne”) do 9 („bardzo charakterystyczne”). Respondenci mogą dowolnie przemieszczać itemy między stosami (wstępne sortowanie do niczego ich nie zobowiązuje) i wielokrotnie zmieniać swoje decyzje aż do momentu w którym uznają, że powstały układ itemów dobrze odzwierciedla ich punkt widzenia.

Procedura

Uczestnicy badania byli rekrutowani z wykorzystaniem ogłoszeń zapraszających do udziału w badaniach naukowych, a także metodą kuli śnieżowej (Goodman, 1961). Do laboratorium wchodziła na raz jedna diada, to znaczy dwie znające się ze sobą osoby. Każda osoba z diady pracowała w osobnym pomieszczeniu, a czas na wykonanie zadań był nieograniczony. W pierwszej rundzie, każdy respondent był proszony o posortowanie itemów QOS w taki sposób, by opisać swoje własne Ja (pomiar samoopisu). W rundzie drugiej, każdy respondent wypełniał Skalę Motywów Ja, dyskretnie umieszczoną w baterii różnych narzędzi pomiarowych niezwiązanych z celem badania. W rundzie trzeciej, każdy respondent był proszony o posortowanie itemów QOS w taki sposób, by opisać znajomą osobę, z którą przyszedł na badanie (pomiar szacowania osobowości drugiej osoby z diady). Wszyscy uczestnicy badania byli zapewnieni, że nigdy nie dowiedzą się, jak zostali opisani przez swoich znajomych. Sortowania przeprowadzano na komputerach z wykorzystaniem programu Q-sorter, stworzonego przez Fundera i współpracowników (Riverside Accuracy Project, 2016).

Analiza danych

Współczynnik korelacji R Pearsona stanowił miarę zgodności samoopisu i szacowania w QOS (por. Brauer, Proyer, 2020; Funder, West, 1993), zaś zgodność ta była wskaźnikiem akurатności samowiedzy. Wybór współczynnika R wynikał z rekomendacji Blocka dotyczących metodologii Q (2008) oraz z krytyki miar różnicowych przeprowadzonej przez Cronbacha (1955).

Aby sprawdzić w jaki sposób (ro)zbieżności wewnątrz sześciu par predyktorów (motywów Ja) wiążą się ze zmienną wyjaśnianą (akurатnością samowiedzy), przeprowadzono kwadratowe regresje wielomianowe oraz analizy powierzchni odpowiedzi, używając pakietu RSA w programie R (Schönbrodt, 2016). Analiza powierzchni

odpowiedzi (*response surface analysis*, RSA) jest „metodą statystyczną pomagającą udzielić odpowiedzi na pytania o to, w jaki sposób dwa (nie)dopasowane do siebie predyktory pozwalają przewidywać poziom zmiennej wyjaśnianej; RSA pozwala zarazem uniknąć ograniczeń alternatywnych, powszechnie stosowanych w tym celu analiz statystycznych” (Barranti, Carlson, Côté, 2017, s. 465, por. Edwards, 2002; Humberg, Nestler, Back, 2019). Zgodnie z zaleceniami (Barranti, Carlson, Côté, 2017), predyktory pochodziły ze wspólnego obszaru teoretycznego (wszystkie były motywami autoewaluacyjnymi) i mierzone były na takiej samej skali odpowiedzi (1–7). Po upewnieniu się, że wśród respondentów występują przypadki rozbieżności między predyktorami (tj. wewnątrz par motywów autoewaluacyjnych), zmienną wyjaśnianą Z (akuratność samowiedzy) poddawano regresji (osobnej w przypadku każdej pary motywów autoewaluacyjnych X i Y), której wyrazy stanowiły: wycelowane predyktory X i Y , wycelowane predyktory X i Y podniesione do kwadratu oraz iloczyny wycelowanych predyktorów X i Y . Następnie oceniano istotność modeli i generowano powierzchnie odpowiedzi, a ich współczynniki a_1 – a_4 poddawano psychologicznej interpretacji. Powierzchnię wypowiedzi wyznaczają: linia zgodności i linia rozbieżności (Barranti, Carlson, Côté, 2017; por. rysunek 1). Linie zgodności opisują współczynniki a_1 (nachylenie) i a_2 (krzywizna). Poziom zmiennej wyjaśnianej może być wyższy (dodatni a_1) albo niższy (ujemny $-a_1$) gdy oba predyktory uzyskują zgodność w wyższych (w porównaniu z niższymi) wartościach skal. Poziom zmiennej wyjaśnianej może być również wyższy ($+a_2$) lub niższy ($-a_2$) gdy oba predyktory osiągają zgodność przy krańcach skal (w porównaniu ze środkami skal). Linie rozbieżności opisują z kolei współczynniki a_3 (nachylenie) i a_4 (krzywizna). Poziom zmiennej wyjaśnianej może być wyższy ($+a_3$) lub niższy ($-a_3$) gdy wyniki w predyktorze X przewyższają wyniki w predyktorze Y (w porównaniu z odwrotną sytuacją). Wreszcie, poziom zmiennej wyjaśnianej może być wyższy ($+a_4$) lub niższy ($-a_4$), im bardziej wyniki w predyktorach X i Y różnią się od siebie (Barranti, Carlson, Côté, 2017; Miciuk, Dubas-Miciuk, 2020).

WYNIKI

Statystyki opisowe i korelacje między zmiennymi

Tabela 1 przedstawia statystyki opisowe i korelacje między zmiennymi. Samopoznanie było najsilniejszym pozytywnym korelatem akuratności samowiedzy wskaznikowanej przez zgodności samoopisów i szacowań w Q-sorcie QOS (Miciuk, 2020). Wynik ten jest zrozumiały w świetle teoretycznego znaczenia motywu samopoznania, który oznacza preferowanie prawdziwych i szczerych informacji na temat Ja (Strube, 2012). Nie jest również zaskakujące, że autowaloryzacja była negatywnym korelatem akuratności samowiedzy. Natomiast z korelacji semicząstkowych wynika, że autowerfikacja korelowała, a samonaprawa nie korelowania z akuratnością, gdy kontrolowano ich wspólne wariancje z pozostałymi trzema motywami autoewaluacyjnymi (wartości współczynników korelacji znajdując się w tabeli 1).

Tabela 1

Statystyki opisowe i korelacje między zmiennymi

Zmienna	M	SD	1	2	3	4
1. Autowaloryzacja	5,38	1,21	[0,69]			
2. Autoweryfikacja	4,74	1,30	0,24**	[0,67]		
3. Samopoznanie	5,99	0,93	0,07	0,02	[0,62]	
4. Samonaprawa	5,46	1,10	0,12	0,24**	0,29***	[0,60]
5. Akuratność samowiedzy	0,47	0,17	-0,18* (-0,23**)	0,13† (0,17**)	0,34*** (0,33***)	0,15* (0,04)

Adnotacja. Na przekątnej, w nawiasach kwadratowych, umieszczono współczynniki rzetelności półłkowej Spearmana-Browna. Korelacje semicząstkowe między akuratnością samowiedzy a każdym z motywów autoewaluacyjnych (przy kontroli pozostałych trzech motywów) przedstawiono w nawiasach okrągłych. Zmienne 1–5 nie korelowały z płcią i wiekiem.

$N = 178$; *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$; † $p < 0,10$

Wariancje akuratności samowiedzy wyjaśniane przez każdą parę motywów autoewaluacyjnych osobno

Analizy powierzchni odpowiedzi ujawniły bardziej złożone i zniuansowane związki motywów Ja z akuratnością samowiedzy. W tabeli 2 przedstawiono sześć modeli regresji wielomianowej, w których predyktorami były pary motywów autoewaluacyjnych w różnych konfiguracjach. Pięć spośród tych sześciu modeli (modele A–E) w sposób istotny wyjaśniało akuratność samowiedzy (R^2 od 0,10 do 0,17). Na podstawie współczynników regresji, dla każdego modelu osobno, obliczono współczynniki linii zgodności oraz linii rozbieżności ($a_1 - a_4$), wyznaczające powierzchnie odpowiedzi (tabela 2, s. 66). Rysunek 1 (s. 67) przedstawia wizualizację uzyskanych powierzchni odpowiedzi dla modeli A–E.

W nawiązaniu do pierwszej hipotezy, wyniki były spójne w przypadku modeli A–C, w których pary predyktorów tworzyła autowaloryzacja wraz z każdym z pozostałych motywów autoewaluacyjnych (por. rysunek 1). Negatywne nachylenia linii rozbieżności ($-a_3$) wskazują, że akuratność samowiedzy była wyższa w przypadku tych respondentów, u których autowaloryzacja była na niższym poziomie niż drugi motyw z pary (w porównaniu respondentami, u których było na odwrót).

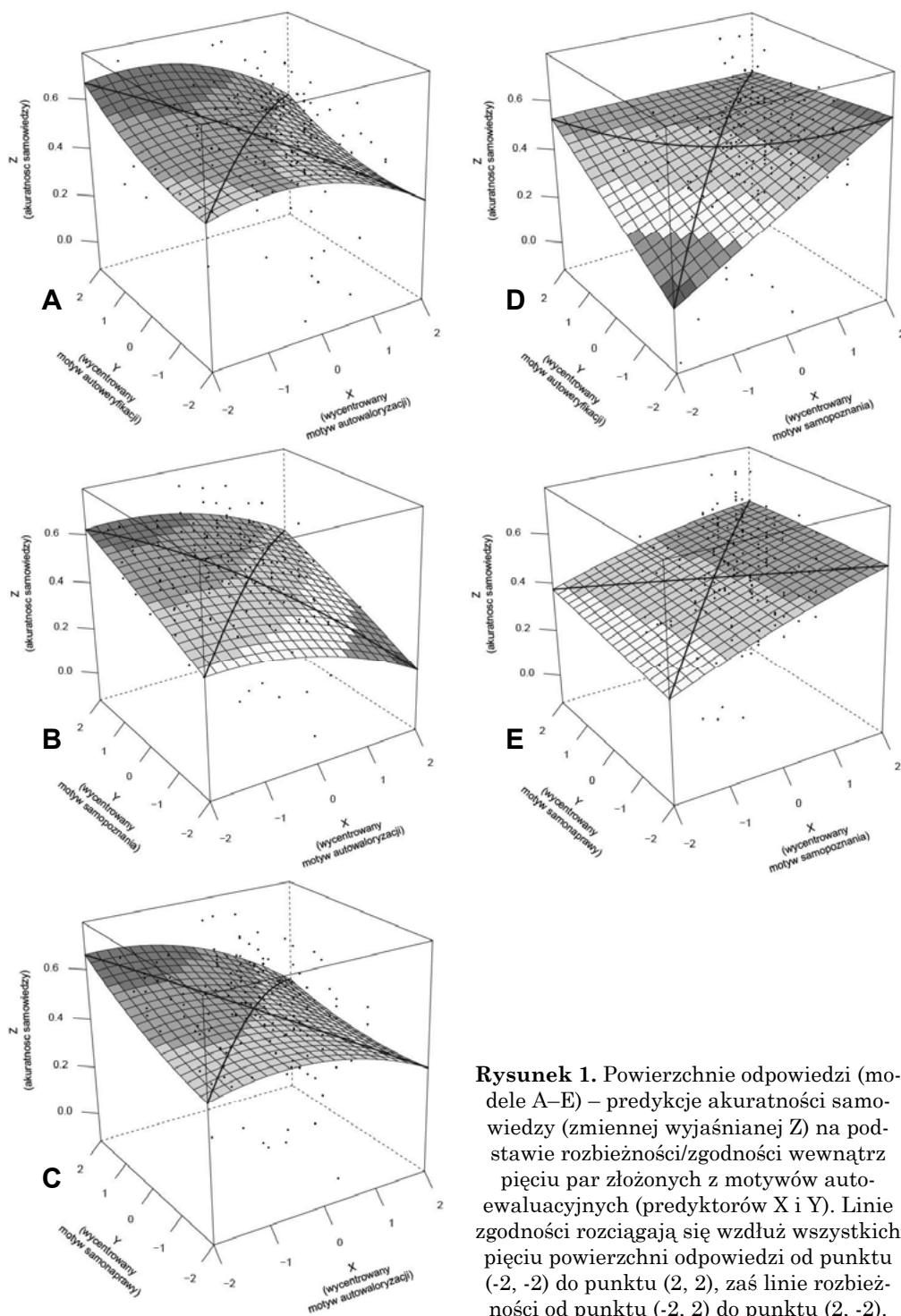
W odniesieniu do drugiej hipotezy, wyniki były spójne w przypadku modeli D i E. Pozytywne nachylenia linii zgodności (a_1) wskazują, że akuratność samowiedzy była wyższa w przypadku tych respondentów, u których sparowane motywy osiągały zgodność w wyższych (w porównaniu z niższymi) wartościach skal, czyli innymi słowy, oba motywy w parach (samopoznanie i autoweryfikacja oraz samopoznanie i samonaprawa) były na wysokim poziomie (por. rysunek 1, s. 67). O podobnym wzorcu zależności moglibyśmy prawdopodobnie mówić również w przypadku modelu F (samonaprawa i autoweryfikacja), gdyby model ten osiągnął poziom istotności statystycznej (por. tabela 2, s. 66).

Tabela 2
Analizy regresji i analizy powierzchni odpowiedzi – predykcje akuratałości samowiedzy (zmiennej wyjaśnianej Z) na podstawie rozbieżności/zgodności wewnątrz sześciu par złożonych z motywów autoewaluacyjnych (predyktorów X i Y).

Zmienna wyjaśniana Z: Akuratałość samowiedzy		Współczynniki analizy regresji wielomianowej					Współczynniki analizy powierzchni odpowiedzi					
Predyktor X	Predyktor Y	b_0	b_1	b_2	b_3	b_4	b_5	R^2	a_1	a_2	a_3	a_4
Model A		$F(5, 172) = 3,76 [0,003]$										
Autowaloryzacja	Autoweryfikacja	0,51 [< 0,001]	-0,05 [< 0,001]	0,05 [0,004]	-0,03 [0,015]	-0,01 [0,642]	0,01 [0,086]	0,10	-0,003 [0,821]	-0,02 [0,147]	-0,09 [< 0,001]	-00,1 [0,695]
Model B		$F(5, 172) = 7,15 [< 0,001]$										
Autowaloryzacja	Samopoznanie	0,46 [< 0,001]	-0,05 [< 0,001]	0,07 [< 0,001]	-0,02 [0,010]	< 0,01 [0,852]	< -0,01 [0,894]	0,17	0,02 [0,441]	-0,02 [0,376]	-0,12 [< 0,001]	-0,02 [0,248]
Model C		$F(5, 172) = 3,79 [0,003]$										
Autowaloryzacja	Samonaprawa	0,49 [< 0,001]	-0,05 [< 0,001]	0,04 [0,006]	-0,02 [0,005]	-0,01 [0,245]	0,01 [0,433]	0,10	-0,01 [0,431]	-0,03 [0,067]	-0,09 [< 0,001]	< -0,01 [0,915]
Model D		$F(5, 172) = 5,96 [< 0,001]$										
Samopoznanie	Autoweryfikacja	0,46 [< 0,001]	0,06 [< 0,001]	0,04 [0,055]	< -0,01 [0,963]	-0,03 [0,050]	< -0,01 [0,923]	0,15	0,10 [< 0,001]	-0,03 [0,204]	0,02 [0,407]	0,03 [0,198]
Model E		$F(5, 172) = 4,77 [< 0,001]$										
Samopoznanie	Samonaprawa	0,47 [< 0,001]	0,06 [0,004]	0,01 [0,572]	-0,01 [0,670]	-0,01 [0,740]	< -0,01 [0,944]	0,12	0,07 [< 0,001]	-0,01 [0,524]	0,05 [0,169]	< -0,01 [0,980]
Model F		$F(5, 172) = 1,53 [0,183]$										
Samonaprawa	Autoweryfikacja	0,47 [< 0,001]	0,03 [0,053]	0,01 [0,396]	< -0,01 [0,850]	0,02 [0,244]	< -0,01 [0,772]	0,04	0,04 [0,017]	0,02 [0,280]	0,02 [0,549]	-0,02 [0,525]

Adnotacja. $N = 178$. Wszystkie współczynniki niestandardyzowane. $b_0 = \text{stała}$; $b_1 = X$; $b_2 = Y$; $b_3 = X^2$; $b_4 = X \cdot Y$; $b_5 = Y^2$; nachylenie linii zgodności $a_1 = b_1 + b_2$; krzywiżna linii zgodności $a_2 = b_3 + b_4 + b_5$; nachylenie linii rozbieżności $a_3 = b_1 - b_2$; krzywiżna linii rozbieżności $a_4 = b_3 - b_4 + b_5$. Poziomy istotności (wartości p) w nawiasach kwadratowych. Istotne statystyki pogrubiono.

Rysunek 1. Powierzchnie odpowiedzi (modele A–E) – predykcje akuracji samowiedzy (zmiennej wyjaśnianej Z) na podstawie rozbieżności/zgodności wewnątrz pięciu par złożonych z motywów autoewaluacyjnych (predyktorów X i Y). Linie zgodności rozciągają się wzdłuż wszystkich pięciu powierzchni odpowiedzi od punktu (-2, -2) do punktu (2, 2), zaś linie rozbieżności od punktu (-2, 2) do punktu (2, -2).

Całkowita wariancja akuratności samowiedzy wyjaśniana przez motywy autoewaluacyjne

W celu określenia wielkości całkowitej wariancji akuratności samowiedzy wyjaśnianej przez wszystkie motywy autoewaluacyjne i ich wzajemne interakcje, wykonano dodatkowe analizy regresji. Nasycony (pełny) model regresji wyjaśniający akuratność samowiedzy zawierał wszystkie ($W_1 - W_{14}$) wyrazy zaczerpnięte z modeli A-F (W_1 : autowaloryzacja, W_2 : autoweryfikacja, W_3 : samopoznanie, W_4 : samonaprawa, W_5 : autowaloryzacja², W_6 : autoweryfikacja², W_7 : samopoznanie², W_8 : samonaprawa², W_9 : autowaloryzacja*autoweryfikacja, W_{10} : autowaloryzacja*samopoznanie, W_{11} : autowaloryzacja*samonaprawa, W_{12} : samopoznanie*autoweryfikacja, W_{13} : samopoznanie*samonaprawa, W_{14} : samonaprawa*autoweryfikacja). Aby uniknąć problemów wynikających ze współliniowości, wyrazy $W_2 - W_{14}$ (i od 2 do 14) zastąpiono ich resztami (por. Johnston, Jones, Manley, 2018). Sposób obliczania reszt był następujący: dla $i = 2$, $\text{res\_}W_2 = \text{reszta}(W_2 \sim W_1)$; dla $i = 3$, $\text{res\_}W_3 = \text{reszta}(W_3 \sim W_1 + \text{res\_}W_2)$; dla każdego $i > 3$, $\text{res\_}W_i = \text{reszta}(W_i \sim W_1 + \text{res\_}W_2 + \dots + \text{res\_}W_{i-1})$. Taki nasycony (pełny) model (akuratność samowiedzy $\sim W_1 + \text{res\_}W_2 + \dots + \text{res\_}W_{14}$) był istotny statystycznie [$R^2 = 0,27$ (skorygowany $R^2 = 0,20$); $F(14, 163) = 4,23$; $p < 0,001$].

Regresja metodą eliminacji wstecznej, krok po kroku usuwała po jednym wyrazie z modelu pełnego aż do momentu, w którym powstał optymalny model wyjaśniający akuratność samowiedzy, czyli model zredukowany [$R^2 = 0,25$, skorygowany $R^2 = 0,22$; $F(7, 170) = 8,29$, $p < 0,001$]. Model ten zawierał pięć wyrazów istotnych oraz dwa wyrazy na poziomie tendencji statystycznej (stała: $0,61$, $p < 0,001$; $\text{res\_autowaloryzacja}$: $B = -0,03$, $p = 0,008$; $\text{res\_autoweryfikacja}$: $B = 0,02$, $p = 0,008$; res_samopoznanie : $B = 0,06$, $p < 0,001$; $\text{res\_autowaloryzacja}^2$: $B = -0,02$, $p = 0,013$; $\text{res\_samonaprawa*autoweryfikacja}$: $B = 0,02$, $p = 0,036$; $\text{res\_autowaloryzacja*samonaprawa}$: $B = -0,02$, $p = 0,060$; $\text{res\_autoweryfikacja*samopoznanie}$: $B = -0,02$, $p = 0,081$). Różnice między ilościami wariancji akuratności samowiedzy wyjaśnianymi przez model zredukowany i model nasycony (pełny) były nieistotne statystycznie (F zmiany = $1,78$; $p = 0,180$).

Pozostałymi możliwymi interakcjami motywów autoewaluacyjnych były tercje (W_{15} : autowaloryzacja*samopoznanie*autoweryfikacja, W_{16} : autowaloryzacja*samonaprawa*autoweryfikacja, W_{17} : autowaloryzacja*samonaprawa*samopoznanie, W_{18} : autoweryfikacja*samonaprawa*samopoznanie) oraz kwartet (W_{19} : autowaloryzacja*autoweryfikacja*samopoznanie*samonaprawa). W celu sprawdzenia czy uwzględnienie ich w modelu regresji wpłynie na zmianę ilości wyjaśnianej wariancji akuratności samowiedzy, włączono ich reszty w drugim kroku analizy regresji, próbując w ten sposób uzupełnić model zredukowany. Zmiana ilości wyjaśnianej wariancji akuratności samowiedzy była nieistotna statystycznie [F zmiany(5, 165) = $0,36$; $p = 0,872$], nieistotne były również współczynniki regresji dodanych wyrazów [wartości B od $-0,013$ to $0,000$, wartości p od $0,232$ to $0,989$]. W związku z tym, model zredukowany zawierający siedem wyrazów (odnoszących się do motywów autoewaluacyjnych oraz ich interakcji) uznano za model finalny, wyjaśniający 22% wariancji akuratności samowiedzy.

DYSKUSJA

W teorii uważa się, że motyw autoewaluacyjny raczej działa razem a nie niezależnie od siebie (Bosson, Swann, 2001; Oleś, Drat-Ruszczak, 2008; Strube, 2012). Wyniki niniejszego badania są zgodne z takim poglądem i stanowią głos w dyskusji nad konsekwencjami nadmiernie pozytywnego spostrzegania siebie (Colvin, Block, Funder, 1995; Strube, 2012; Taylor, Brown, 1988) oraz akuratnością i tendencyjnością samowiedzy (Djikić, Peterson, Zelazo, 2005; Hardaker, Tsakanikos, 2021; Kruger, Chan, Roese, 2009; Vazire, Carlson, 2010). Zgodnie z pierwszą hipotezą, rozbieżności wewnątrz trzech teoretycznie uzasadnionych par motywów autoewaluacyjnych (gdy w każdej z par występuje autowaloryzacja) były predyktorami akuratności samowiedzy wskaźnikowanej przez zgodność samoopisu i szacowania w Q-sorcie QOS (Miciuk, 2020). Konkretnie, poziom akuratności samowiedzy był wyższy gdy natężenie autowaloryzacji było niższe od natężenia sparowanego z nią motywu. Rozważając motyw autoewaluacyjny jako dyspozycje, wyniki te sugerują, że bliższe akuratnej samowiedzy są te osoby, które w mniejszym stopniu dążą do tego aby postrzegać siebie pozytywnie, gdy dążenie to porównuje się z dążeniami do: potwierdzania obrazu siebie (zawierającego pozytywne i negatywne przekonania na temat Ja), odnajdywania prawdziwych i szczerych informacji na swój temat, a także takich informacji, które sprzyjają samodoskonaleniu. Zgodnie z drugą hipotezą, akuratność samowiedzy była tym wyższa, im wyższe (a nie niższe) było nasilenie obu sparowanych motywów (samopoznanie z autoweryfikacją oraz samopoznanie z samonaprawą). Wielkość wariacji akuratności samowiedzy wyjaśnianej przez autoweryfikację sparowaną z samonaprawą była natomiast zbyt mała by osiągnąć poziom istotności statystycznej. Z drugiej jednak strony, interakcja autoweryfikacji i samonaprawy okazała się istotnie przewidywać akuratność samowiedzy w ostatecznym modelu regresji, który wyjaśniał 22% wariacji akuratności samowiedzy na podstawie motywów autoewaluacyjnych i powiązań między nimi. Wygląda więc na to, że związki między motywami autoewaluacyjnymi a akuratnością samowiedzy są bardziej złożone i zniuansowane i dlatego nie można ich w pełni uchwycić za pomocą prostych korelacji.

Niniejsze badanie było pierwszym, w którym badano związek dyspozycyjnych motywów autoewaluacyjnych z akuratnością samowiedzy. Co ważne, akuratność była mierzona z wykorzystaniem metodologii Q, która choć pracochłonna, jest szczególnie wartościowa w badaniach nad postrzeganiem własnego Ja oraz Ja innych osób. Ponieważ wyniki analiz powierzchni odpowiedzi były konkluzywne i spójne ze sobą, stoją one w opozycji do popularnego poglądu, zgodnie z którym ponieważ większość samowiedzy zależy od kontekstu, „w większości przypadków proste pytania o akuratność i tendencyjność mijają się z celem” (Strube, 2012, s. 400). Niemniej jednak, przyszłe badania powinny dotyczyć potencjalnych moderatorów związków zaprezentowanych w niniejszym artykule, takich jak na przykład centralność i modyfikowalność charakterystyk osobowych (por. Strube, 2012). Przykładowo, pomiar charakterystyk osobowych mniej/bardziej centralnych dla osoby może potencjalnie przekładać się na niższe/wyższe współczynniki regresji.

Zaprezentowane badanie miało pewne ograniczenia. Po pierwsze, choć moc statystyczna była akceptowalna (por. Faul, Erdfelder, Buchner, Lang, 2009), mogłaby być lepsza i pozwalać na wykrycie również mniejszych efektów. Po drugie, motywy autoewaluacyjne były mierzone samoopisowo. Po trzecie, pomiar samowiedzy z pewnością nie uwzględniał wszystkich jej obszarów. Po czwarte, uczestnikami badania byli wyłącznie dorośli Polacy. Aby móc generalizować wyniki niniejszego badania, potrzebne są kolejne badania uwzględniające różne obszary samowiedzy, inne (niż zgodność samoopisu i szacowania) miary jej akuratności, próby reprezentujące inne populacje, a także niesamoopisowe miary motywów autoewaluacyjnych.

W tytule jednej ze swoich prac, Sedikides i Strube (1997) zaproponowali obrazową metaforę procesów autoewaluacyjnych: „Niechaj Ja będzie wspaniałe, niechaj Ja będzie pewne, niechaj Ja będzie prawdziwe, i niechaj Ja będzie lepsze”. Próbując sparafrazować ich słowa w celu podsumowania wyników niniejszego badania, wydaje się że jeśli osoba chce postrzegać samą siebie możliwie akuratnie, niechaj bardziej dąży do tego aby jej Ja przedmiotowe (por. James, 1999) było „pewne”, „prawdziwe” i „lepsze”, a mniej do tego, aby było „wspaniałe”.

BIBLIOGRAFIA

- Alicke, M. D., Sedikides, C. (2009). Self-enhancement and self-protection: What they are and what they do. *European Review of Social Psychology*, 20, 1–48. DOI: 10.1080/10463280802613866.
- Back, M.D., & Vazire, S. (2012). Knowing our personality. W S. Vazire, T. D. Wilson (red.), *Handbook of self-knowledge* (s. 131–157). New York: Guilford Press.
- Barranti, M., Carlson, E. N., Côté, S. (2017). How to test questions about similarity in personality and social psychology research: Description and empirical demonstration of response surface analysis. *Social Psychological and Personality Science*, 8(4), 465–475. DOI: 10.1177/1948550617698204.
- Block, J. (2008). *The Q-sort in character appraisal: Encoding subjective impressions of persons quantitatively*. Washington, DC: American Psychological Association. DOI: 10.1037/11748-000.
- Bosson, J. K., Swann, W. B., Jr. (2001). The paradox of the sincere chameleon: Strategic self-verification in close relationships. W J. Harvey, A. Wenzel (red.), *Close romantic relationships: Maintenance and enhancement* (s. 67–86). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Brauer, K., Proyer, R. T. (2020). Dyadic effects. W V. Zeigler-Hill, T. K. Shackelford (red.), *Encyclopedia of Personality and Individual Differences* (s. 1222–1226). New York: Springer. DOI: 10.1007/978-3-319-28099-8_656-1.
- Colvin, C. R., Block, J., Funder, D. C. (1995). Overly positive self-evaluations and personality: Negative implications for mental health. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 1–11. DOI: 10.1037/0022-3514.68.6.1152.
- Cronbach, L. J. (1955). Processes affecting scores on “understanding of others” and “assumed similarity.” *Psychological Bulletin*, 52, 177–193. DOI: 10.1037/h0044919.

- Djikic, M., Peterson, J. B., Zelazo, P. D. (2005). Attentional biases and memory distortions in self-enhancers. *Personality and Individual Differences*, 38, 559–568. DOI: 10.1016/j.paid.2004.05.010.
- Edwards, J. R. (2002). Alternatives to difference scores: Polynomial regression analysis and response surface methodology. W F. Drasgow, N. Schmitt (red.), *Measuring and analyzing behavior in organizations: Advances in measurement and data analysis* (s. 350–400). San Francisco: Jossey-Bass.
- Faul, F., Erdfelder, E., Buchner, A., Lang, A. G. (2009). Statistical power analyses using G*Power 3.1: Tests for correlation and regression analyses. *Behavior Research Methods*, 41, 1149–1160. DOI: 10.3758/BRM.41.4.1149.
- Funder, D. C., West, S. G. (1993). Consensus, self-other agreement, and accuracy in personality judgment: An introduction. *Journal of Personality*, 61(4), 457–476. DOI: 10.1111/j.1467-6494.1993.tb00778.x.
- Goodman, L.A. (1961). Snowball Sampling. *Annals of Mathematical Statistics*, 32, 148–170. DOI: 10.1214/aoms/1177705148.
- Gough, H. G., Heilbrun, A. B. (1983). *Adjective Checklist Manual*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Gregg, A.P., Hepper, E.G., Sedikides, S. (2011). Quantifying self-motives: Functional links between dispositional desires. *European Journal of Social Psychology*, 41, 840–852. DOI: 10.1002/ejsp.827.
- Hardaker, M., Tsakanikos, E. (2021). Early information processing in narcissism: Heightened sensitivity to negative but not positive evaluative attributes. *Personality and Individual Differences*, 168, 110386. DOI: 10.1016/j.paid.2020.110386.
- Humberg, S., Nestler, S., Back, M. D. (2019). Response Surface Analysis in Personality and Social Psychology: Checklist and Clarifications for the Case of Congruence Hypotheses. *Social Psychological and Personality Science*, 10(3), 409–419. DOI: 10.1177/1948550618757600.
- James, W. (1999). The self. W. R. F. Baumeister (red.), *The self in social psychology* (s. 69–77). Psychology Press.
- Jankowski, T. (2006). Motywy związane z koncepcją siebie. *Studia z Psychologii w KUL*, 13, 149–174.
- Johnston, R., Jones, K., Manley, D. (2018). Confounding and collinearity in regression analysis: a cautionary tale and an alternative procedure, illustrated by studies of British voting behaviour. *Quality and Quantity*, 52, 1957–1976. DOI: 10.1007/s11135-017-0584-6.
- Kruger, J., Chan, S., Roese, N. (2009). (Not so) positive illusions. *Behavioral and Brain Sciences*, 32(6), 526–527. DOI: 10.1017/S0140525X09991270.
- Miciuk, Ł. R. (2020). QOS: Q-sort do pomiaru zgodności między samoopisem i szacowaniem (self–other agreement) oraz innych wskaźników obiektywności samowiedzy. W M. Trojan, M. Gut (red.), *Nowe technologie i metody w psychologii* (s. 431–448). Warszawa: Liberi Libri. DOI: 10.47943/lib.9788363487430.rozdzial20.
- Miciuk, Ł. R., Dubas-Miciuk, M. M. (2020). Analiza powierzchni odpowiedzi (response surface analysis) w badaniach psychologicznych. W M. Trojan, M. Gut (red.), *Nowe technologie i metody w psychologii* (s. 411–429). Warszawa: Liberi Libri. DOI: 10.47943/lib.9788363487430.rozdzial19.

- Oleś, P.K., Drat-Ruszczak, K. (2008). Osobowość. W: J. Strelau, D. Doliński (red.), *Psychologia. Tom 1* (s. 651–764). Gdańsk: GWP.
- Pyszczynski, T., Greenberg, J., Goldenberg, J. (2003). Freedom vs. fear: On the defense, growth, and expansion of the self. W M. R. Leary, J. P. Tangney (red.), *Handbook of self and identity* (s. 314–343). New York: Guilford Press.
- Riverside Accuracy Project. (2016). *Q-sort resources. Q-sorter program*. <https://rap.ucr.edu/qsorter>.
- Robins, R. W., John, O. P. (1997). The quest for self-insight: Theory and research on accuracy and bias in self-perception. W R. Hogan, J. A. Johnson, S. R. Briggs (red.), *Handbook of Personality Psychology* (s. 649–679). San Diego: Academic Press. DOI: 10.1016/B978-012134645-4/50026-3.
- Schönbrodt, F. D. (2016). *RSA: Response surface analysis (R package Version 0.9.10)* [Oprogramowanie]. Pobrane z <http://cran.r-project.org/web/packages/RSA>.
- Sedikides, C. (1993). Assessment, enhancement, and verification determinants of the self-evaluation process. *Journal of Personality and Social Psychology*, *65*, 317–338. DOI: 10.1037/0022-3514.65.2.317.
- Sedikides, C., Strube, M. J. (1997). Self-evaluation: To thine own self be good, to thine own self be sure, to thine own self be true, and to thine own self be better. W M. P. Zanna (red.), *Advances in experimental social psychology* (tom 29, s. 209–270). Academic Press. DOI: 10.1016/S0065-2601(08)60018-0.
- Strube, J.S. (2012). From “out there” to “in here”: Implications of self-evaluation motives for self-knowledge. W S. Vazire, T. D. Wilson (red.), *Handbook of self-knowledge* (s. 397–412). New York: Guilford Press.
- Swann, W. B., Rentfrow, P., Guinn, J. (2003). Self-verification: The search for coherence. W M. Leary, J. Tangney (red.), *Handbook of self and identity* (s. 367–383). New York: Guilford.
- Taylor, S.E., Brown, J. (1988). Illusion and well-being: A social psychological perspective on mental health. *Psychological Bulletin*, *103*(2), 193–210. DOI: 10.1037/0033-2909.103.2.193.
- Taylor, S. E., Neter, E., Wayment, H. A. (1995). Self-evaluation processes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *21*, 1278–1287. DOI: 10.1177/01461672952112005.
- Trope, Y. (1986). Self-enhancement and self-assessment in achievement behavior. W R. M. Sorrentino, E. T. Higgins (red.), *Handbook of motivation and cognition: Foundation of social behavior* (s. 350–378). New York: Guilford Press.
- Vazire, S., Carlson, E. N. (2010). Self-knowledge of personality: Do people know themselves? *Social and Personality Psychology Compass*, *4*, 605–620. DOI: 10.1111/j.1751-9004.2010.00280.x.

Oświadczenie

Te badania nie były finansowane. Deklaruję brak konfliktu interesów.